

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

ORGANIZATIONAL ENSURING THE ACTIVITIES OF COMMERCIAL COURTS

Світличний О.П., д.ю.н., професор,
професор кафедри цивільного та господарського права
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Функціонування судової гілки влади неможливо без визначеної законами та іншими нормативно-правовими актами уповноважених державних органів, а також інших суб'єктів при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій, в тому числі на виконання делегованих повноважень здійснювати публічне адміністрування, метою якого є організація, координація та практична діяльність осіб, які здійснюють адміністративні повноваження спрямовані на належне забезпечення функціонування судової влади в цілому. З цією метою у статті здійснено аналіз праць науковців, які досліджували питання діяльності відповідних відносин, а також проаналізовано положення Конституції та законів України: «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про державну службу» та значної кількості підзаконних нормативно-правових актів, зокрема, Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Положення про Державну судову адміністрацію України, Положення про Службу судової охорони, Типове положення про службу персоналу місцевого, апеляційного судів, Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників, Положення про апарат суду та інших правових актів.

Зроблено висновки, що суб'єктами, які забезпечують організаційно-правову діяльність господарських судів є: Верховна Рада України; Президент України; Вища рада правосуддя; Вища кваліфікаційна комісія суддів України; Національна школа суддів України; Державна судова адміністрація України; Суддівське самоврядування; Органи суддівського самоврядування; Голова місцевого господарського суду (його заступник); Голова апеляційного господарського суду (його заступник); Служба судової охорони; Керівник апарату суду (його заступник); Служба судових розпорядників; Допоміжні органи, що сприяють організації, функціонуванню та діяльності судів України.

Ключові слова: організаційне забезпечення, суд, управління адміністрування.

The functioning of the judicial branch of power is impossible without authorized state bodies determined by laws and other regulatory acts, as well as other subjects in the exercise of their public-authority management functions, including the implementation of delegated powers to carry out public administration, the purpose of which is organization, coordination and practical activities of persons exercising administrative powers are aimed at ensuring the proper functioning of the judiciary as a whole. For this purpose, the article analyzes the works of scientists who researched the issue of the activity of relevant relations, as well as analyzed the provisions of the Constitution and laws of Ukraine: «On the judiciary and the status of judges», «On the Supreme Council of Justice», «On the civil service» and a significant number of subordinate laws regulatory acts, in particular, the Regulation of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine, the Regulation on the State Judicial Administration of Ukraine, the Regulation on the Court Security Service, the Standard Regulation on the Service of the Personnel of Local and Appeal Courts, the Regulation on the Procedure for the Creation and Operation of the Court Administrator Service, the Regulation on the Apparatus court and other legal acts.

It was concluded that the entities that ensure the organizational and legal activity of commercial courts are: Verkhovna Rada of Ukraine; President of Ukraine; Supreme Council of Justice; Higher Qualification Commission of Judges of Ukraine; National School of Judges of Ukraine; State Judicial Administration of Ukraine; Judicial self-government; Bodies of judicial self-government; Chairman of the local economic court (his deputy); The head of the appellate commercial court (his deputy); Court security service; The head of the court apparatus (his deputy); Service of bailiffs; Auxiliary bodies contributing to the organization, functioning and activity of the courts of Ukraine.

Key words: organizational support, court, administration management.

Постановка проблеми. Відповідно до положень Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Однак, діяльність судової гілки влади (господарського суду) неможлива без системи уповноважених державою суб'єктів, покликаних шляхом здійснення організаційно-правової діяльності забезпечити внутрішню діяльність судів, яка потребує наукового обґрунтування.

Аналіз останніх публікацій. Питанням визначення кола суб'єктів, які уповноважені забезпечити діяльність судів в Україні шляхом «судового управління», «публічного адміністрування», «адміністрування в суді», прямо або побічно займалися такі вчені як А. Гель, О. Безпадова, В. Бойко, О. Дудченко, А. Іванишук, Н. Квасневська, Д. Мандичев, С. Обрусна, Д. Притика, В. Сулім та інші. Проте різні наукові підходи що визначення кола суб'єктів, які уповноважені забезпечити діяльність судів в Україні, потребує активізації дослідження цього питання.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі вивчення праць вчених-правознавців, теорії права та чинних нормативно-правових актів визначити коло суб'єктів, які уповноважені забезпечити діяльність господарських судів.

Вклад матеріалу дослідження. Відзначаючи важливе значення судів у здійсненні правосуддя, слід під-

креслити, що вплив на ефективність їх діяльності мають визначені нормативно-правовими актами суб'єктів, які забезпечують функціонування та діяльність вітчизняних судів. Це в повній мірі відноситься і до господарських судів, які займають особливе місце у судовій системі України.

Не вступаючи в палеміку щодо концепції визначення поняття «судове управління» [1, с. 20], «адміністрування в суді» [2, с. 5], «судове адміністрування» [3, с. 39], «суддівська публічна адміністрація» [4, с. 187], візьмемо за основу ту, що визначає організаційно-правову основу забезпечення діяльності судової влади в Україні, коли діяльність будь-якого суду складно уявити без суб'єктів, що нерозривно пов'язані із організаційно-правовим забезпеченням діяльності суду (суддів).

Як підкреслює Н. Квасневська, суди всіх інстанцій та видів спеціалізації є стрижнем судової системи України, навколо якого утворюються та функціонують інші структури. Вчена до таких структур відносить: органи суддівського самоврядування; Державну судову адміністрацію та її територіальні управління; апарати судів; Вищу кваліфікаційну комісію суддів; Вищу раду юстиції; Національну школу суддів. Наведена структура судової системи України включає в себе не тільки суди всіх ланок та рівнів, але і допоміжні органи та структури [5, с. 44–45]. На думку А. Геля, організаційне забезпечення діяльності судів відповідно до вимог закону становлять заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформацій-

ного та організаційно-технічного характеру, спрямовані на створення умов для повного і незалежного здійснення правосуддя [6, с. 62]. О. Дубенко вважає, що організаційне забезпечення діяльності судів – це комплекс робіт та заходів, пов'язаних із фінансовим, матеріально-технічним, кадровим забезпеченням діяльності судів, правовим регулюванням судоустрою, судочинства і статусу суддів, завданням якого є створення належних умов для ефективного функціонування судів і здійснення судочинства [7, с. 103].

У питанні віднесення до структурних елементів судової системи України органів суддівського самоврядування, Державної судової адміністрації, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, Вищої ради юстиції та інших органів, слід виходити із того, що ці, та інші органи лише сприяють ефективній організації та функціонуванню здійснення правосуддя судами, однак зміст їх діяльності виходить за межі будь-якої окремо взятої процесуальної галузі. Разом із тим, саме діяльність «структурних елементів судової системи», або «суміжних правових інститутів», є основою існування і діяльності системи судів України, які утворюють єдину його систему [8, с. 154]. Варто підкреслити, що доктринальний аналіз положень адміністративно-правового забезпечення судової гілки влади здійснено А. Іванищюком, який пише, що «провідним внутрішнім чинником адміністративно-правового забезпечення діяльності судової гілки влади є досягнення дійсної незалежності судової гілки влади (політичної, матеріальної, управлінської, організаційної) та недоторканості суддів, які здійснюють правосуддя»; «провідними суб'єктами публічної адміністрації, які забезпечують адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади, є Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування, ВККСУ, Національна школа суддів України, Президент України (як суб'єкт, який здійснює формальне призначення суддів), ДСА» [9, с. 393].

На підставі здійсненого дослідження організаційного забезпечення діяльності господарських судів, О. Безпадова та Д. Мандичев виділяють такі ознаки організаційного забезпечення діяльності господарських судів:

- 1) є одним з елементів судового управління, тобто за своєю сутністю – управлінським процесом;
- 2) здійснюється як судьями господарських судів, які обіймають адміністративні посади, так і іншими внутрішніми й зовнішніми відносно судової системи суб'єктами;
- 3) метою забезпечення завжди виступає створення належних організаційних умов для здійснення правосуддя в господарському судочинстві;
- 4) межі, механізм і порядок організаційного забезпечення визначається в законодавчих актах, а питання внутрішньої організації діяльності господарських судів можуть розв'язувати органи суддівського самоврядування;
- 5) його структуру складають різні організаційні дії, які утворюють окремі види організаційного забезпечення [10, с. 42].

Якщо взяти всі вищевказані думки, то можна зробити проміжний висновок, що організаційне забезпечення діяльності судів в Україні здійснюється відповідно до визначеного нормативно-правовими актами процедурного порядку, спрямованого на забезпечення належного і ефективного функціонування роботи суду (суддів), що функціонує на засадах верховенства права і забезпечує право кожної особи на справедливий суд у рамках відповідних судових процедур.

Крім судової гілки влади, в Україні діють суміжні правові інститути, які покликані забезпечити функціонування роботи суду (суддів).

Аналіз положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII [11], Конституції України [12], Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21. 12. 2016 р. № 1798-VIII [13], «Про державну службу»

від 10. 12. 2016 р. № 889-VIII [14], Регламенту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 13.10.2016 р. № 81/зп-16 [15], Положення про Державну судову адміністрацію України від 17.01. 2019 р. № 141/0/15-19 [16], Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби від 25.03 2016 р. № 243 [17], Положення про секретаріат Вищої ради правосуддя від 23.03.2017 р. № 579/0/15-17 [18], Положення про інспектора Вищої ради правосуддя від 23.03.2017 р. № 2440/0/15-17 [19], Положення про Службу судової охорони від 04.04.2019 р. № 1052/0/15-19 [20], Типового положення про службу персоналу місцевого, апеляційного судів від 27.05. 2014 р. № 82 [21], Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників: наказ Державної судової адміністрації України від 20.07. 2017 р. № 815 [22], дозволяє визначити коло посадових осіб (суб'єктів), уповноважених державою здійснювати організаційно-правове керівництво, спеціальні адміністративні повноваження та публічне адміністрування органів та системи судоустрою відповідно до визначених нормативно-правовими актами повноважень.

Відповідно до норм Закону України «Про судоустрій і статус суддів» публічне адміністрування можуть забезпечити голова місцевого господарського суду, який представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами; визначає адміністративні повноваження заступника голови місцевого суду; контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посаду керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, а також вносить подання про застосування до керівника апарату суду, в також його заступник [11]. Викладане вище в повній мірі відноситься і до голови апеляційного господарського суду та його заступників.

Отже, організаційно-правове забезпечення діяльності господарських судів включає комплекс правових адміністративних рішень, що здійснюють уповноважені особи, діяльність яких спрямована на упорядкування внутрішньо-організаційних процесів суду (суддів) відповідно до положень Конституції та законів України.

Не вдаючись до змістовного аналізу значної кількості нормативно-правових актів, звернемо свою увагу на норми Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якого уповноваженими суб'єктами, що можуть забезпечити організаційне керівництво діяльності господарських судів, належать функціонування роботи судів шляхом здійснення публічного адміністрування. ними є: Верховна Рада України (ст. 19); Президент України (ст. 19, ст. ст. 79, ст. 80); Вища рада правосуддя (ст. 19, ст. ст. 79, ст. 80, ст. 82, ст. 85, ст. 108, ст. ст. 112-118, ч. 2 ст. 120, ст. ст. 122-124, ст. 147); Державна судова адміністрація України (ст. 19, ч. 2 ст. 120, ст. ст. 122-124, ст. 134, ст. 147, ст. 148); Вища кваліфікаційна комісія суддів України (ст. ст. 71, 73-75, ч. 5 ст. 77, ст. 78, ст. 79, ст. ст. 83-88, ст. 92, ст. 93, ст. 98, ч. 2 ст. 120, ст. ст. 122-124, ст. 147); Національна школа суддів України (ст. 77, ст. 89, ст. 90, ст. 104, ст. 105, ст. 147); Суддівське самоврядування (ст. 126, ст. 127); Органи суддівського самоврядування (ст. ст. 128-134); Служба судової охорони (ст. 160, ст. 161) [11].

На важливу роль Верховної Ради України, Президента України та Вищої ради правосуддя в організаційно-правовому забезпеченні діяльності судів вказують і норми Конституції України. Відповідно до положень якої суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя (ст. 125). Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом (ст. 128). Вища рада

правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох – обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох – призначає Президент України, двох – обирає Верховна Рада України, двох – обирає з'їзд адвокатів України, двох – обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох – обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ (ст. 131) [12].

Одним із видів організаційного забезпечення діяльності господарських судів є забезпечення функціонування органів суддівського самоврядування та інших органів судової системи. Із цього приводу законодавством визначено, що забезпечення роботи з'їзду суддів України, спільних зборів суддів місцевих загальних судів, діяльності Ради суддів України здійснюється Державною судовою адміністрацією України та її територіальними управліннями за рахунок коштів Державного бюджету України [10, с. 45].

Згідно зі ст. 160-161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу здійснює Служба судової охорони, яка є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах [11]. Керівництво діяльністю Служби судової охорони здійснює Голова ССО, який призначається на посаду за результатами відкритого конкурсу і звільняється з посади Вищою радою правосуддя. Згідно з підпунктом 1 пункту 19 Положення Голова ССО очолює Службу та здійснює керівництво її діяльністю, представляє ССО у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні та за її межами, несе персональну відповідальність за виконання покладених на неї завдань [20].

З метою організаційного забезпечення роботи судів, в господарських судах діють Апарати судів. Наприклад, відповідно до «Положення про апарат суду», затвердженого зборами суддів господарського суду Хмельницької області від 26.02.2019 р., відповідно до якого голова суду контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить в установленому порядку подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства [23].

Безпосереднє керівництво апарату суду здійснює керівник апарату суду та його заступник. Керівника апарату суду, його заступника за погодженням з головою суду призначає на посаду та звільняє з посади начальник територіального управління Державної судової адміністрації України. Керівник апарату суду відповідно до наданих повноважень: здійснює безпосереднє керівництво апаратом суду, забезпечує організацію роботи

структурних підрозділів суду, працівників апарату суду, їх взаємодію у виконанні завдань, покладених на апарат суду; взаємодіє з Державною судовою адміністрацією України, територіальним управлінням Державної судової адміністрації України, органами суддівського самоврядування, Службою судової охорони, органами державної влади, органами місцевого (окружного) самоврядування, іншими установами, підприємствами й організаціями, засобами масової інформації з питань забезпечення діяльності суду; вживає заходів для забезпечення належних умов діяльності суду; координує здійснення організаційних заходів щодо підготовки зборів, оперативних нарад; інформує збори суддів про свою діяльність, забезпечує виконання рішень зборів суддів з питань внутрішньої діяльності суду; здійснює організаційне забезпечення ведення судової статистики, діловодства в суді, обліку та зберігання судових справ; здійснює контроль за дотриманням виконавської та службової дисципліни працівниками апарату суду; заохочує працівників апарату суду та накладає на них дисциплінарні стягнення; розглядає скарги на дії або бездіяльність державних службовців та інших працівників апарату суду [23] та здійснює інші повноваження.

Відповідно до Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників: наказ Державної судової адміністрації України № 815 від 20.07.2017 р., у кожному суді для забезпечення додержання особами, які перебувають у суді, встановлених правил, виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні створюється служба судових розпорядників діяльність якої організовують Державна судова адміністрація України та її територіальні управління. Про створення служби керівник апарату суду видає наказ. Служба є структурним підрозділом апарату суду. До складу служби входять старші судові розпорядники та судові розпорядники. Керівник служби призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату суду [22].

Вказані суб'єкти судової системи, які відрізняються між собою функційними повноваженнями, відображають правовий статус кожного, які крім того, доповнюються й власними рисами, покликані державою забезпечити основну функцію господарського суду – здійснення правосуддя [24, с. 131].

Висновки. Таким чином, до числа суб'єктів, які забезпечують організаційно-правову діяльність господарських судів, слід віднести:

Верховну Раду України; Президента України; Вищу раду правосуддя;

Вищу кваліфікаційну комісію суддів України; Національну школу суддів України; Державну судову адміністрацію України; Суддівське самоврядування; Органи суддівського самоврядування; Голову місцевого господарського суду (його заступника); Голову апеляційного господарського суду (його заступника); Службу судової охорони; Керівника апарату суду (його заступника); Службу судових розпорядників; Допоміжні органи, що сприяють організації, функціонуванню та діяльності судів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Притика Д.М. Організаційно-правові засади становлення і діяльності господарських судів України: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Х., 2003. 36 с.
2. Дудченко О. Ю. Правовий статус осіб, які займають адміністративні посади в судовій системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2013. 18 с.
3. Обрусна С.Ю. Система судового управління: поняття та правова характеристика. Наше право. 2010. № 2. С. 37–41.
4. Бойко В. Поняття суддівської публічної адміністрації. Підприємство, господарство і право. 2020. № 2. С. 182–187.
5. Квасневська Н. Д. Особливості структури судової системи України. Наше право. 2016. № 1. С. 42–46.
6. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. К.: МАУП, 2004. 272 с.
7. Дубенко О.М. Деякі напрямки удосконалення організаційно-правового забезпечення доказування в адміністративному судочинстві України. Право і Безпека. 2009. № 4. С. 103–106.
8. Сулім В. В., Світличний О. П. Адміністративно-правовий статус діяльності господарських судів України: проблеми та перспективи: монографія. Київ: НУБіП України, 2019. 196 с.

9. Іванищук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні: дис. ... док. юрид. наук. К., 2017. 466 с.
10. Безпалова О.І. Мандичев Д.В. Адміністративно-правові засади організаційного забезпечення діяльності господарських судів України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 39–48.
11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06. 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
12. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
13. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 7–8. Ст. 5.
14. Про державну службу Закон України від 10.12.2016 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. Ст. 43.
15. Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: затверджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 13.10.2016 р. № 81/зп-16. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/477509_677352
16. Положення про Державну судову адміністрацію України: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 141/0/15-19. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS31286>
17. Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби: постанова Кабінету Міністрів України № 243 від 25.03.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/243-2016-p>
18. Положення про секретаріат Вищої ради правосуддя: Рішення Вищої ради правосуддя № 579/0/15-17 від 23.03.2017 р. URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-sekretariat-vishoyi-radi--doc311470.html>
19. Положенням про інспектора Вищої ради правосуддя: Рішення Вищої ради правосуддя № 2440/0/15-17 від 23.03.2017 р. URL: http://www.vru.gov.ua/content/act/2440_15.08_2017_1.pdf
20. Положення про Служба судової охорони: Рішення Вищої Ради правосуддя № 1052/0/15-19 від 04.04.2019 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/>
21. Типове положення про службу персоналу місцевого, апеляційного судів: наказ Державної судової адміністрації України № 82 від 27.05. 2014 р. URL: http://zib.com.ua/ua/print/87571nakaz_82_vid_27_travnja_2014_roku_pro_zatverdzhennja_tipovo.html
22. Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників: наказ Державної судової адміністрації України № 815 від 20.07. 2017 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SA17387.html
23. Положення про апарат суду: затверджено зборами суддів господарського суду Хмельницької області від 26.02.2019 р. URL: https://km.arbitr.gov.ua/sud5025/work_court/polozhenya_aparat/
24. Сулім В.В. Суб'єкти, які забезпечують функціонування та діяльність господарських судів. Двадцять четверті економіко-правові дискусії: матер. міжнарод. наук. практич. конфер. 28.02. 2018 р. Львів, С. 128–131.